

(НЕ)РІВНІСТЬ У СТРОЮ

рівень забезпечення військово-службовиць ЗСУ відповідним бойовим комплектом

ВСТУП

У процесі інтеграції жінок до лав Збройних Сил України (ЗСУ) одним із суттєвих викликів стало забезпечення військовослужбовиць відповідною формою, взуттям та засобами індивідуального захисту. За перші два роки повномасштабного вторгнення ця проблема постала в рази гостріше. За цей час чисельність військовослужбовиць ЗСУ стрімко зростає: на 40%¹ проти показників 2021-го (до 43 тис. станом на осінь 2023 року). А у вересні 2025 року їхня кількість сягнула вже 54 тис. осіб*. Водночас у лавах Державної прикордонної служби України служать 8 156 жінок-військових*, Національної гвардії України — 6 656*, а Державної спеціальної служби транспорту — 922*.

	КІЛЬКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЬ		СТАНОМ НА ВЕРЕСЕНЬ 2025 Р.
	Збройні Сили України		54 000
	Державна прикордонна служба України		8 156
	Національна гвардія України		6 656
	Державна спеціальна служба транспорту		922

Історично склалося так, що система постачання бойовим комплектом Силам оборони орієнтована переважно на чоловіків. Відповідно, більшість предметів речового забезпечення, а відтак і технічні специфікації, розроблялися під потреби чоловіків. Раніше затверджена Міноборони та іншими відомствами окрема форма для жінок була призначена виключно для виконання повсякденних та парадних, небойових завдань.

Лише у 2016 році в ЗСУ розширили перелік військових спеціальностей для жінок, дозволивши обіймати посади стрільчині, снайперки, кулеметниці, гранатометниці тощо. А у 2018 році Верховна Рада ухвалила закон, який надав жінкам право обіймати будь-які посади в усіх військових формуваннях нарівні із чоловіками².

Аж до кінця 2023 року як жінок, так і чоловіків Сил оборони забезпечували однаковим бойовим єдиним комплектом, що був розрахований на чоловіків і не враховував анатомічні особливості жіночої тілобудови. Попри широку розмірну сітку в специфікаціях уніформи, жінки були змушені купувати одяг власним коштом, звертатися до волонтерів чи перешивати отриманий від Міноборони комплект³. Станом на листопад 2025 року військовослужбовиць досі забезпечують чоловічими моделями, зокрема бронезилета, зимової польової уніформи та термобілизни, що як фізично, так і морально впливає на ефективність роботи в полі⁴.

* Відповідь МОУ на запит StateWatch https://drive.google.com/file/d/1pFc54jZQVckpU38H3C_XVDCw9dFD6EGj/view?usp=sharing

* Відповідь ДПСУ на запит StateWatch https://drive.google.com/file/d/1b3EZd18S8LC88wvd7gohK8_G6wtieaiP/view?usp=sharing

* Відповідь НГУ на запит StateWatch https://drive.google.com/file/d/12T_z15mZFTL1Sm7xwxI2dBMvXENfuxJ4/view?usp=sharing

* Відповідь ДССТ на запит StateWatch https://drive.google.com/file/d/1wQWK94Mg5-d5bKHB44iFCFqmFV1VZmj_/view?usp=sharing

Щоправда, у 2023–2025 роках здійснено суттєві кроки для усунення цих дисбалансів, як відповідно до Плану заходів із реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року⁵, так і за сприяння громадянського суспільства, зокрема, ініціативи ArmWomenNow ГО «Смілива Україна». Міноборони розробило технічні специфікації (ТС) та розпочало централізовані закупівлі **жіночого літнього польового костюма** та **жіночої спідньої білизни**, а також **сертифікувало перші зразки бронежилетів**, адаптованих до жіночої анатомії. Хоча до кінця 2025 року жоден жіночий бронежилет так і не закупили.

Від 2024 року НГУ, ДПСУ і ДССТ також розпочали закуповувати жіночі моделі літньої польової форми, що відповідають ТС Міноборони. Оскільки з-поміж різних Сил оборони переважна більшість жінок служать у лавах ЗСУ, аналітики StateWatch детально проаналізували забезпечення саме в цьому формуванні.

На додаток до літньої уніформи й спіднього, до весни 2025 року Міноборони затвердило ТС і зразки-еталони жіночої **термобілизни** (демисезонної та для холодної погоди), а протягом літа — специфікації та зразки **жіночого зимового вітровологозахисного костюма***. Річна Потреба ЗСУ на 2025 рік передбачала по 52 тис. штанів та курток, а також термобілизну для холодної погоди (52 тис.) та демисезонну (104 тис.), попри те, що розробка зимового однострою ще тривала до завершення серпня. Водночас нічого з переліченого станом на середину жовтня придбано не було. Натомість на 2026 рік Командування Сил логістики запланувало конкретні, хоч і невеликі обсяги централізованого постачання*:

- зимової вітровологозахисної куртки — від 10 000 одиниць;
- зимових вітровологозахисних штанів — від 10 000 одиниць;
- модульного бронежилета, комплектність 1–5, з елементом «Ж» — від 2 000 комплектів.

Отже, держава вперше включила жіночі моделі бронезахисту до річного плану закупівель.

З-поміж позитивних нововведень варто відзначити й зміни до *Норми №1 Наказу Міноборони №232⁶*, які передбачають скорочення переліку інвентарного майна, що підлягає поверненню при переведенні військових або їхньому звільненні. Від кінця 2024 року особовий склад може залишати всі отримані елементи екіпірування, окрім бронежилета та шолома й чохлів до них у разі зміни підрозділу чи звільнення. Це безпосередньо впливає на сталість забезпечення в різних підрозділах.

Попри позитивні зміни, частина військовослужбовиць і надалі не отримує уніформу та спорядження, які відповідають їхнім анатомічним особливостям не тільки через брак жіночих моделей, а й недосконалу систему збору даних про розміри та розподіл надходжень зі складів. Невідповідна посадка одягу чи засобів індивідуального захисту, низька якість або надмірна вага броні можуть впливати на рухливість, витривалість і здоров'я, а також на відчуття включеності та рівності у військовій системі.

* Відповідь на запит народної депутатки України Ірини Никорак: https://drive.google.com/file/d/1PyQAgKsXrMntL8-Ch_fJnM3RE3XO6Nxs/view?usp=sharing

* Відповідь на запит народної депутатки України Ірини Никорак: <https://drive.google.com/file/d/1620HuNCFRXZjNvnsvDanwSfQNTxL01ld/view?usp=sharing>

МЕТОДОЛОГІЯ

Для підготовки цього дослідження проаналізовано технічні специфікації та закупівлі на Prozorro ключових елементів Бойового єдиного комплекту⁷, а також окремих гігієнічних засобів, що реалізовано Міноборони від липня 2023 по грудень 2023 року та ДП «Державний оператор тилу» від січня 2024 року до вересня 2025 року. Водночас робота не охоплює аналіз забезпечення повсякденною формою та іншими предметами речового забезпечення, що призначені для жінок.

Аналітики StateWatch проаналізували технічні специфікації, а також результати закупівель із фокусом на обсяги товару відповідно до встановленої Потреби Командування Сил логістики ЗСУ*, розміри та строки постачання таких предметів. Підрахунки, наведені у таблицях, не враховують розірвані контракти.

ПРЕДМЕТИ РЕЧОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЇХНІ СТРОКИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ			
 ОБМУНДИРУВАННЯ : <ul style="list-style-type: none">• Костюм літній польовий (жіночий):• Куртка вітровологозахисна зимова:• Штани вітровологозахисні зимові:• Сорочка-поло та бойова:	 <ul style="list-style-type: none">• 2 комплекти – 2 роки• 1 комплект – 2 роки• 1 комплект – 2 роки• 2 штуки – 2 роки	 БІЛИЗНА : <ul style="list-style-type: none">• Жіночі труси та топ:• Білизна натільна демісезонна:• Білизна для холодної погоди:• Шкарпетки літні (трекінгові):• Шкарпетки зимові (трекінгові):	 <ul style="list-style-type: none">• 2 штуки – 2 роки• 2 комплекти – 1 рік• 2 комплекти – 2 роки• 6 пар – 1 рік• 3 пари – 1 рік
 ЗІЗ ТА СПОРЯДЖЕННЯ : <ul style="list-style-type: none">• Бронежилет:• Шолом:• Рухавички тактичні:	 <ul style="list-style-type: none">• 1 комплект – 2 роки• 1 штука – 2 роки• 1 пара – 2 роки	 ПРЕДМЕТИ ТА СИСТЕМИ ДЛЯ ГІГІЄНИЧНИХ ПРОЦЕДУР : <ul style="list-style-type: none">• Мило• Рушник	
 ВЗУТТЯ : <ul style="list-style-type: none">• Черевки літні:• Черевки з високими берцями зимові:	 <ul style="list-style-type: none">• 1 пара – 2 роки• 1 пара – 2 роки		

Проаналізовано тільки ті закупівлі, дані щодо яких є відкритими на Prozorro. Інформація актуальна станом на 3 жовтня 2025 року. Обсяги обраховувались сумою контрактів та зазначеної в них кількості товару, що передбачалося поставити в межах календарного року. Якщо товар законтрактовано наприкінці року, а поставлено в наступному, то дані віднесено до наступного року.

При аналізі закупівель уніфікованих предметів встановити розподіл обсягів за розмірами, призначеними суто для жінок, не є можливим через наведення в контрактах загальних даних ростовки — без уточнення статі. Тож аналітики в окремих випадках лише зробили висновки щодо кількості найменших розмірів та порівняли їх із чисельністю військовослужбовиць.

Варто зазначити, що інформація про кількість товарів, придбаних Департаментом державних закупівель Міноборони у 2023 році, та їхні розміри здебільшого є прихованою. Тож за відсутності даних в окремих описах предметів цей аналіз відповідно не наводиться.

Для аналізу досвіду користування бойовим комплектом разом з ініціативою ArmWomenNow проведено анкетування 97 військовослужбовиць ЗСУ (з них 89% респонденток мають бойовий досвід, а 50% служать саме в Сухопутних військах). На додаток здійснено 6 глибоких інтерв'ю із чинними бійчинями різних родів військ ЗСУ. Хоча вибірка формувалася за принципом доступності та не є статистично репрезентативною, застосування якісного підходу з використанням напівструктурованих глибоких інтерв'ю та анкет із відкритими запитаннями дозволило досягти насичення даних.

* Відповідь МОУ на запит StateWatch https://drive.google.com/file/d/1MKLe9Kp5wApKejqa_8U2MleG6GA_Mr5J/view

БОЙОВИЙ ЄДИНИЙ КОМПЛЕКТ

Бойовий єдиний комплект (БЄК) військовослужбовців ЗСУ складається з польового обмундирування, взуття, спорядження та засобів індивідуального захисту, що сукупно налічує 49 предметів. Майном БЄК забезпечуються всі категорії особового складу, включно з резервістами та особами, призваними на навчання та збори. Склад комплекту визначається Нормою №1 «Забезпечення предметами бойового обмундирування та екіпірування військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту»⁸ (бойовий єдиний комплект), затвердженою Наказом Мініборони від 29.04.2016 року №232 «Про речове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту»⁹.

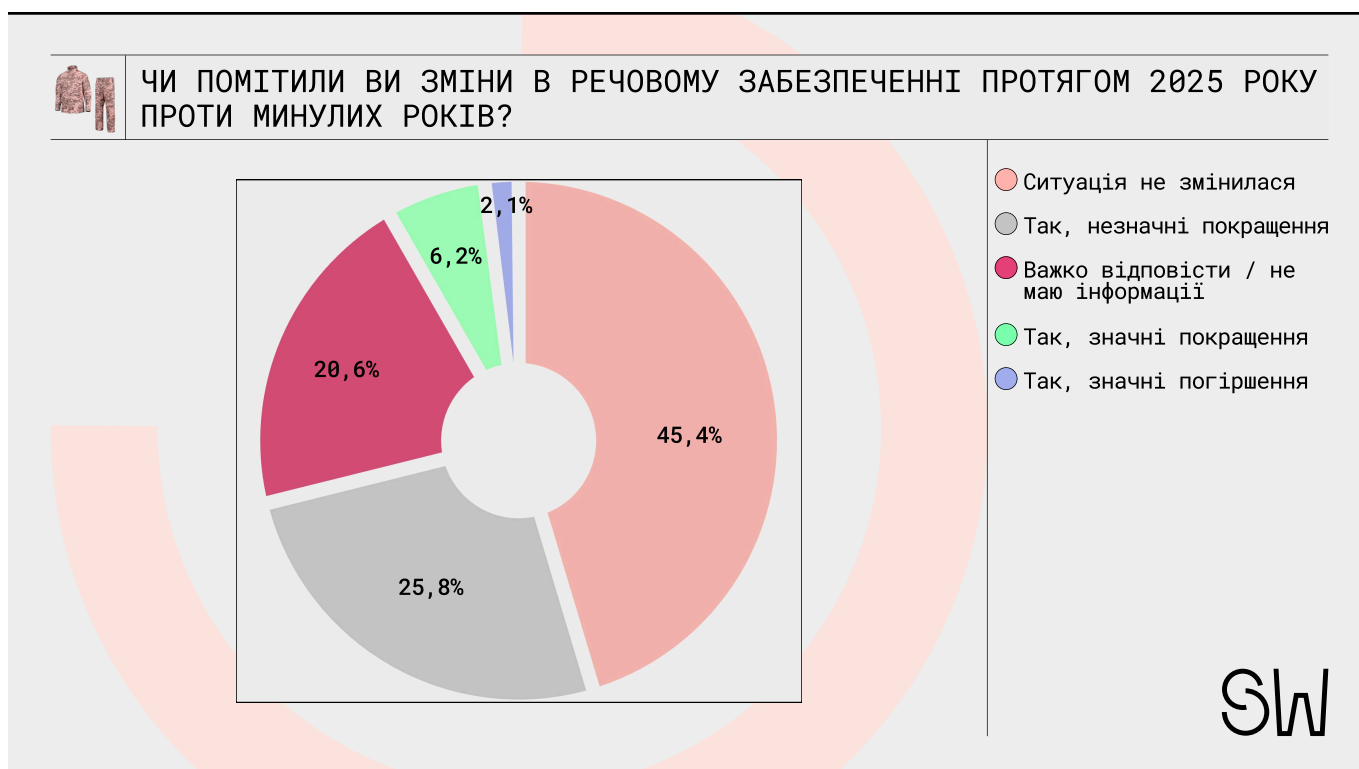
У переліку речового майна виділено окремі категорії предметів, призначених лише для жінок: труси та топ. Також розроблено жіночі технічні специфікації низки предметів БЄК, зокрема літнього польового костюма (тип 2), який уже закуповується. У 2025 році погоджено ТС для кількох нових предметів, що поки не закуповуються. Це зимові вітровологозахисні штани (тип 3), куртка (тип 3), а також термобілизна для холодної погоди (тип 2) і демісезонна (тип 2).

Специфікації до модульного та полегшеного бронежилетів, розроблених у 2023 і 2024 роках, передбачають можливість створення жіночих моделей. На початку 2024 року міністерство затвердило два зразки-еталони таких бронежилетів, але їх ще не закуповували. Інші предмети речового майна є уніфікованими, однак жінки забезпечуються ними відповідно до розмірної сітки.

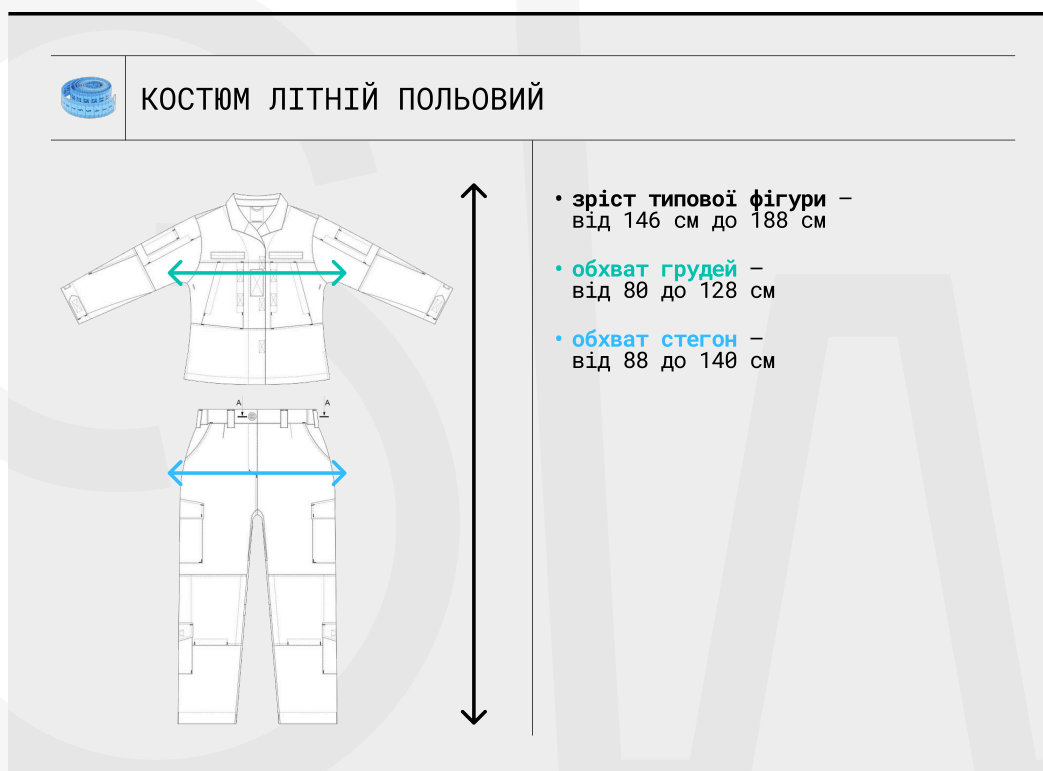
АНАЛІЗ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦИФІКАЦІЙ ТА ЗАКУПІВЕЛЬ ЖІНОЧИХ ТА УНІФІКОВАНИХ ПРЕДМЕТІВ БЄК

Жіночий літній польовий костюм

З-поміж респонденток, які взяли участь в опитуванні, майже 32% відзначили покращення в забезпеченні у 2025 році проти попередніх років. Багато з них аргументували відповідь появою саме літнього польового костюма (КЛП)

Літню польову військову форму для жінок уперше в історії ЗСУ затвердили в серпні 2023 року. Це відбулося завдяки інформаційному тиску та ініціативі ArmWomenNow ГО «Смілива Україна», яка розробила зразки жіночої уніформи та спідньої білизни, що надалі пройшли два етапи тестувань на офіційному рівні¹⁰. Жіночий польовий костюм офіційно поставили на забезпечення і почали централізовано закуповувати від кінця 2023 року¹¹. ТС передбачає відмінний від чоловічої моделі покрій, посадку та охоплює важливі параметри для забезпечення зручності та функціональності одягу, включно із широкою розмірною сіткою. Специфікація охоплює другу та третю повнотні групи (показник об'єму фігури, що забезпечує правильну посадку)* і широкий діапазон розмірів: обхват грудей від 40-го до 64-го (80–128 см) та обхват стегон (88–140 см). Окрім цього, також враховано різниці за зростом військовослужбовиць — від 146 см до 188 см.

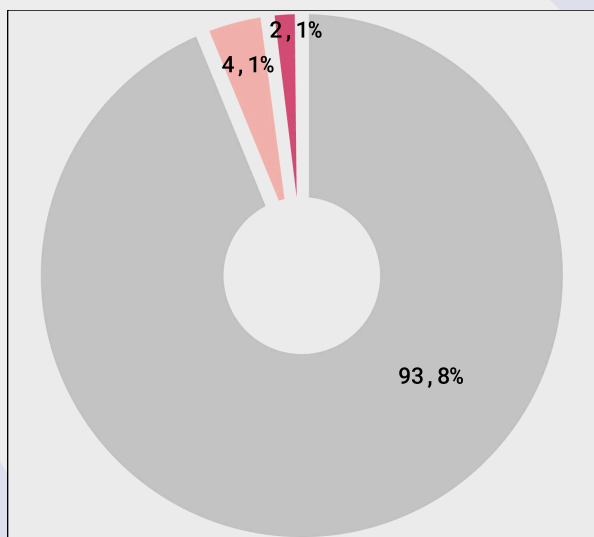

Варто зауважити, що літній польовий костюм напротивагу зимовій уніформі закуповується комплектом, натомість формування потреби окремо на куртки та штани могли б забезпечити для всього особового складу більшу гнучкість при виборі розмірів верхнього та нижнього елементів костюма. Ініціативу розпарування підтримало понад 90% респонденток.

* Для зручності застосування класифікації у промисловому виробництві одягу було запропоновано п'ять повнотних груп типових фігур, які визначаються різницею між обхватом стегон та обхватом талії: група I — 18 см, група II — 22 см, група III — 26 см, група IV — 30 см, група V — 34 см.
https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/5762/1/Bul2010_N5T3_P143-147.pdf

НА ВАШУ ДУМКУ, ЧИ ДОПОМОЖЕ ОТРИМУВАТИ БІЛЬШ ВІДПОВІДНІ РОЗМІРИ РОЗДІЛЕННЯ КОСТЮМА ЛІТНЬОГО ПОЛЬОВОГО НА ОКРЕМІ ПОЗИЦІЇ (КУРТКУ ТА ШТАНИ), З МОЖЛИВІСТЮ ОБИРАТИ РОЗМІР КОЖНОГО ПРЕДМЕТА ОКРЕМО?

- Ні
- Так
- Важко відповісти / не маю інформації

SW

У 2024 році ДОТ повністю задовольнив річну потребу, закупивши 65 тис. комплектів. Серед них найменшого 40-го розміру придбано 789 комплектів, а найбільшого 64-го — 390 одиниць. Найпопулярніший 48-й розмір закупили в кількості 11 770 костюмів. За 9 місяців 2025 року придбано 30 тис. комплектів при річній потребі в 52 тис. Зокрема, найбільше закупили від 46 по 52 розмір — у сумі 21 090 костюмів.

ЗАКУПІВЛІ ЖІНОЧОГО ЛІТНЬОГО ПОЛЬОВОГО КОСТЮМА СІЧЕНЬ 2024 – ВЕРЕСЕНЬ 2025 РОКУ

Рік	Загальна сума, грн	N 40	N 42	N 44	N 46	N 48	N 50	N 52	N 54	N 56	N 58	N 60	N 62	N 64
2024	128,6 млн	789	5 873	7 137	9 171	11 770	8 682	8 483	5 017	3 303	2 478	1 272	635	390
Закуплено: 65 000		<div style="width: 100%; height: 15px; background-color: #90EE90;"></div> 100%											Потреба: 65 000	
2025	56,5 млн	210	1 020	2 020	3 810	5 870	6 010	5 400	1 850	1 690	990	540	410	180
Закуплено: 30 000		<div style="width: 57,7%; height: 15px; background-color: #90EE90;"></div> 57,7%											Потреба: 52 000	

У 2023 році Міноборони поставило 50 тис. комплектів, розміри яких не вдалося проаналізувати через закриті дані на Prozorro.

Загальна кількість закупленої літньої форми від кінця 2023 року становить 145 тис. комплектів. Оскільки на одну військовослужбовицю передбачено два комплекти з терміном придатності на два роки, можна припустити, що придбана кількість повністю покриває потреби військовослужбовиць (54 тис.).

Водночас з-поміж опитаних StateWatch: 42% відповіли, що забезпечені жіночим літнім костюмом, а 56% — ні. Натомість лише 11% відзначили, що розмір наданих від 2023 року жіночих КЛП відповідав їхнім параметрам. Прикметно, що 71% опитаних жінок досі мають у комплекті чоловічі моделі літньої польової форми.

«Як виявилось, жіноча форма є, але якісь залишки в розмірах, і мені дістались штани короткі, для іншого зросту, бо інших не має. Або мають запитувати розмір заздалегідь, або наявність більшої кількості в розмірах. Відсутність жіночої куртки! Куди мені в тому кителі ходити? Тобто дали жіночу форму із чоловічою курткою», – прокоментувала військова Сухопутних військ.

Зі зведених даних, надісланих Командуванням Сил логістики, простежується, що 11% з-поміж поставлених на склади КЛП (або 10 451 костюм) залишилися незатребуваними й не були роздані речовим службам конкретних родів військ.

ОТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИЦЯМИ МАЙНА		СТАНОМ НА 30.09.2025					
		КОСТЮМИ ЛІТНІ ПОЛЬОВІ		ТОПИ ЖІНОЧІ		ТРУСИ ЖІНОЧІ	
		2024	2025	2024	2025	2024	2025
01	Командування Сухопутних військ ЗСУ	18 741	14 964	2 600	32 322	2 200	35 079
02	Командування Повітряних Сил ЗСУ	9 149	5 504	1 400	16 218	1 400	20 513
03	Командування Сил територіальної оборони ЗСУ	5 932	2 181	2 800	10 062	2 380	13 137
04	Командування Медичних Сил ЗСУ	5 279	2 207	565	2 734	1 163	3 379
05	Командування Військово-Морських Сил ЗСУ	4 532	3 106	1 100	149	1 100	148
06	Командування Десантно-штурмових військ Сил ЗСУ	1 469	1 137	700	3 725	500	4 402
ІНШІ		8 158	2 190	2 319	7 662	1 973	12 731
РАЗОМ ВИДАНО		53 260	31 289	11 484	74 871	10 716	89 425
ПОСТАВЛЕНО ДОТ		65 000	30 000	100 000	50 000	100 000	50 440
ЗАЛИШКИ СТАНОМ НА ЖОВТЕНЬ 2025		10 451		63 645		50 299	

Також варто взяти до уваги наявні затримки в постачанні й на рівні військових частин та начальників із речового забезпечення, що може гальмувати процес екіпірування жіночими моделями через їхню непопулярність — однак це не відображено у таблиці вище.

Модульний і полегшений бронезилети з елементом «Ж»

З-поміж усіх предметів бойового комплекту бронезилет є найбільш суттєвим елементом захисту, водночас має найбільшу вагу і є найдорожчим у закупівлях. Ці обставини породжують системні недоліки в забезпеченні жінок уніфікованими моделями. Водночас жіночі моделі дотепер не постачалися.

Ще на початку 2024 року Міноборони затвердило дві моделі модульних бронезилетів для військовослужбовиць¹² комплектністю 1–5, розроблених згідно з ТС від 2023 року¹³ (моделі Корсар МЗмп-6W та Характерниця)*. Водночас міністерством наразі ведеться робота для затвердження зразка-еталона полегшеної моделі¹⁴.

Окремої ТС для жіночих бронезилетів не існує, однак у чинних специфікаціях до модульного та полегшеного зразків передбачено додатковий елемент під кодом «Ж», що містить демпферні, тобто пом'якшувальні, вставки на внутрішніх стінках грудного чохла або інші рішення, які адаптують бронезилет до жіночої анатомії.

Першим затвердженим зразком з елементом «Ж» є модель «Характерниця», розроблена ТОВ «Українська броня». Вона має вигнуту назовні бронеплиту, звужені плечі та розширений низ, що враховує анатомічні особливості жінок.

Другий зразок, розроблений ТОВ «НВП «Темп 3000», оснащений демпферними подушками, які дозволяють індивідуально налаштовувати бронезилет під жіноче тіло. Комплект включає три подушки різних розмірів, а також додаткову захисну сумку з м'яким балістичним пакетом для захисту пахової зони.

Відповідно до технічної специфікації¹⁵, розмірна сітка модульних бронезилетів варіюється від S до XL. Загальна маса бронезилета в базовій комплектації 1–5 (найпоширеніша) становить 10,5 кг для розміру S, 12 кг — для M, 13,5 кг — для L та 15,5 кг — для XL. Натомість полегшені моделі, що розпочали купувати від 2025 року, важать від 7,5 по 12 кг, залежно від розміру. Жіночі зразки мають однакові балістичні характеристики, як і чоловічі бронезилети відповідно до специфікацій.

7,5 – 12 КГ
ПОЛЕГШЕНИЙ БРОНЕЖИЛЕТ
Комплектність 1–5

10,5 – 17,5 КГ
МОДУЛЬНИЙ БРОНЕЖИЛЕТ
Комплектність 1–8

* Відповідь на запит народної депутатки України Ірини Никорак: https://drive.google.com/file/d/1mDMWxtPvwK-y0Qu18c0Wlix8AhpXbVhm/view?usp=drive_link

З-поміж найбільш істотних недоліків модульного бронезилета під час інтерв'ю та анкетування військові назвали надмірну вагу, що викликає проблеми зі здоров'ям, зокрема через надмірний тиск на груди.

«Нам видають стандартну броню... найкращу, яка є в Збройних Силах – вона сучасна, якісна, але дуже важка», – ділиться бійчиня Повітряних Сил.

«Бронезилет не можна зафіксувати, погані заціпки ... постійно сповзає в один бік і надає біль у лопатці. Давить на груди», – цитата з анонімного анкетування.

Хоча на початок 2024 року Міноборони вже сертифікувало два зразки-еталони бронезилетів із конструктивними елементами для жінок, жодного з них централізовано не закупили як у 2024, так і впродовж 2025 року. Командування Сил Логістики пояснювало невнесення жіночих бронезилетів у Потребу браком фінансування. Натомість на 2026 рік Потреба передбачає від 2 тис. жіночих комплектів модульного бронезилета 1–5*.

Водночас упродовж 2024–2025 років ДОТ закуповував однакові моделі для військових обох статей. За 2024 рік агенція закупила 140 860 модульних бронезилетів (без урахування розірваних контрактів). Як продемонстровано на таблиці, найменшого розміру S придбали 16 845 комплектів, а М — 35 130. Прикметно, що при збільшеній потребі на 2025 рік — за 9 місяців законтрактовано 194 тис. комплектів, а розміри S та М склали 20 990 та 58 510 відповідно.

* Відповідь на запит народної депутатки України Ірини Никорак: <https://drive.google.com/file/d/1620huNCFRXZJNvnsvDanwSfQNTXL01d/view?usp=sharing>

ЗАКУПІВЛІ МОДУЛЬНИХ БРОНЕЖИЛЕТІВ

СІЧЕНЬ 2024 – ВЕРЕСЕНЬ 2025 РОКУ

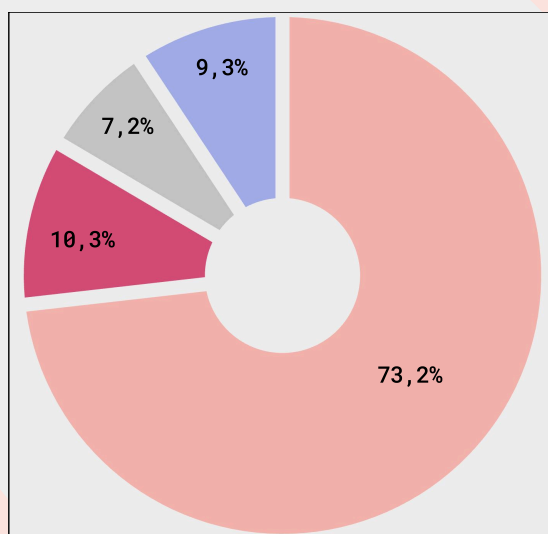
Рік	Загальна сума, грн	S	M	L	XL
2024	3,9 млрд	16 845	35 130	64 100	24 785
Закуплено: 140 860		64,7%			Потреба: 217 700
2025	4,5 млрд	20 990	58 510	87 260	27 240
Закуплено: 194 000		117,6%			Потреба: 165 000

Полегшених моделей своєю чергою закупили у кількості 10 тис., з них 460 — у розмірі S і 1 050 — M.

Опитані жінки характеризують досвід користування бронежилетом, що видало міністерство, переважно як незадовільний. 23% респонденток зазначили, що не забезпечені бронежилетом, а з-поміж тих, хто отримали комплект, 73% не вважають його вагу та розмір прийнятними. Це свідчить про те, що Командування Сил логістики не тільки не пріоритезувало упродовж останніх років закупівлі жіночих моделей, а і не врахувало необхідні жінкам розміри при формуванні Потреби.

ЧИ ВАГА ТА РОЗМІР БРОНЕЖИЛЕТА, ВИДАНОГО МОУ, Є ПРИЙНЯТНИМИ ДЛЯ ВАС?

- Ні
 - Важко відповісти
 - Так
 - Інше :
1. «Я впораюся, але було б добре, якби він був трохи легший».
 2. «Вага більш-менш нормальна, так, але розмір ледве знайшли. І він незручний».
 3. «Вага плит занадто велика».
 4. «У 2022 році всі бронежилети були дуже великі, плитоноску можна було знайти більш-менш нормального розміру».
 5. «Розмір — ні. Плити керамічні, тому вага цілком прийнятна».
 6. «Вага — так, розмір — не зовсім».
 7. «Плити нормальні, але плитоноска поганої якості».
 8. «Залежить від військової частини: десь видавали нормальний, а десь — надто важкий».
 9. «МОУ мені не видало жіночий бронежилет. Бригада сама знайшла можливість організувати невелику партію для жінок за актом приймання-передачі».

SW

«Спина дуже сильно страждала від нього (ред. бронжилета)..важив він 17 кілограмів 550–600 грамів. Дуже зажимало груди, часто боліли вони. Потім я зіштовхнулася з проблемою із мамологом, у мене були запальні процеси повністю по м'язам, молочним залозам. Я просто здала того бронжилета і думаю, скільки б не коштував бронжилет, мені потрібно купувати, по-перше, легший, щоб на спину не було навантаження, а по-друге, щоб він хоч трішечки був по анатомії жіночого тіла...», – розповіла бійчиня Сухопутних військ.

З відповідей респонденток також вбачається, що військовослужбовці часто використовують самостійно придбані або надані волонтерами бронжилети чи плитоноски, адже ці моделі дозволяють регулювати посадку, розподіляють вагу більш рівномірно, не здавлюють груди та плечі.

Балістичний шолом

Відповідно до технічних специфікацій¹⁶, ДОТ закуповує **два види бойових балістичних шоломів**: повнорозмірний та з високою обрізкою. Розмірна сітка включає зразки від найменшого розміру S (обхват голови 51–53 см) до XL (обхват голови 60–62 см). Вага шоломів варіюється залежно від їхньої модифікації: повнорозмірний шолом важить від 1,45 кг у розмірі S до 1,75 кг у розмірі XL, тоді як шолом з високою обрізкою є дещо легшим — від 1,35 кг (S) до 1,65 кг (XL).

Протягом 2024 року ДОТ закупив 168 741 шолом, а у 2025 — 190 тис. При цьому до липня 2024 найменший розмір S не закуповували взагалі, а за весь рік за контрактували лише 2 400 штук. Водночас у розмірі M (обхват голови 54–56 см) у 2024 році придбано 11 737 штук, а в наступному році лишень по вересень включно — втричі більше — 38 058, натомість обсяги S склали 3 874 штуки.

ЗАКУПІВЛІ ШОЛОМІВ		СІЧЕНЬ 2024 – ВЕРЕСЕНЬ 2025 РОКУ			
Рік	Загальна сума, грн	S	M	L	XL
2024	1,27 млрд	2 400	11 737	105 345	49 259
Закуплено: 168 741		74,2%			Потреба: 227 341
2025	1,57 млрд	3 874	38 058	109 284	38 784
Закуплено: 190 000		118,8%			Потреба: 160 000

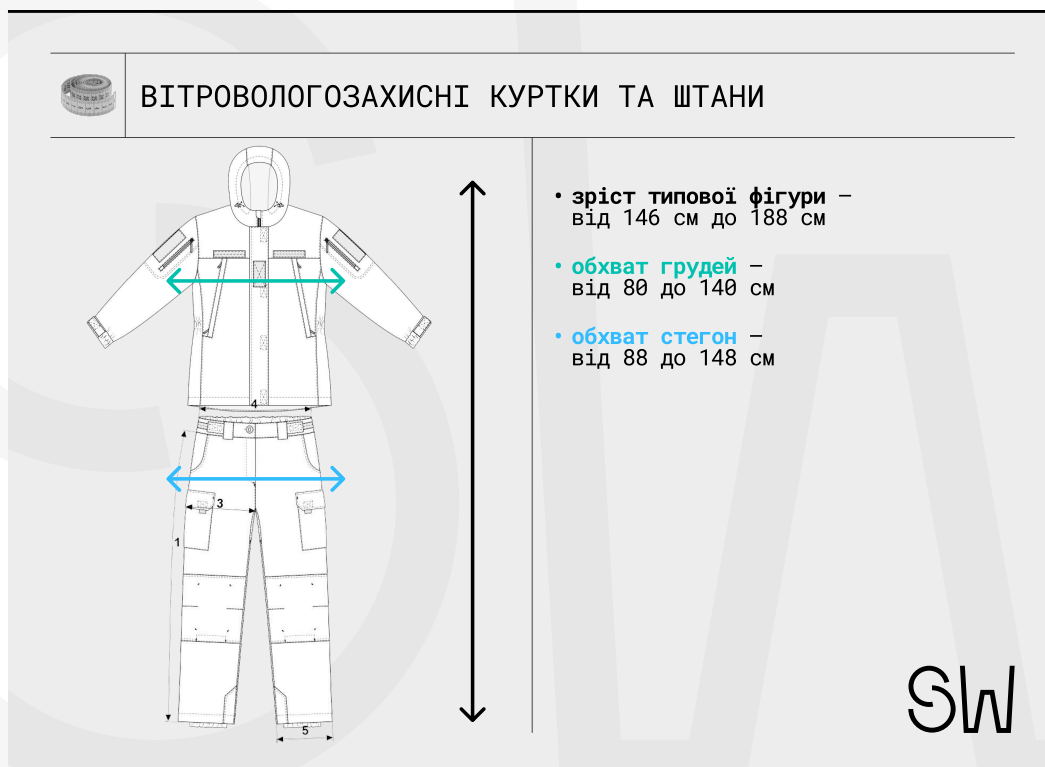
80% респонденток зазначили, що отримували шолом від міністерства. Натомість військові зазначають, що видані зразки часто занадто великі, важкі, зношені й погано фіксуються. Тож багато жінок на ряду з бронжилетом самостійно купують і шолом.

«Каска дуже велика, вона весь час там спадає і якщо ми кудись виїжджаємо на стрільби або їдемо кудись, де потрібно повністю одягати екіпіровку, то пробігтися в ній так, щоб її затягнути по-нормальному, щоб вона хоч трохи трималася, але ні. Вони всі більші. Не траплялося так, щоб на дівчатах каска сиділа по-людськи».

Жіночі вітровологозахисні куртка та штани

У червні 2025 року Міністерство оборони погодило специфікації вітровологозахисних штанів¹⁷ та курток¹⁸ для військовослужбовиць, а пізніше затвердило по одному зразку на кожен предмет. Це дозволить надалі вносити їх у Потребу та розпочати закупівлі. За даними Командування Сил логістики, на 2026 рік заплановано придбати від 10 тис. одиниць — окремо курток і штанів.

Зокрема, у нових моделях враховується зріст типової фігури — від 146 см до 188 см, обхват грудей — від 80 до 140 см і стегон — від 88 до 148 см. Прикметно, що хоч ТС і не передбачають у розмірній сітці обхвату талії (як у чоловіків) та повнотні групи (як в обох КЛП), у штанах є бокові еластичні вставки з гудзиками чи липучкою, які дозволяють підтягнути чи послабити талію на кілька сантиметрів.

Прикметно, що у ТС жіночих моделей спостерігається різка неузгодженість: максимальні обхвати стегон становлять 108 см для трусів, 140 см для літнього польового костюма та 150 см для зимових штанів. Це свідчить про відсутність системного підходу до формування розмірної сітки.

Оскільки упродовж 2025 року жіночі моделі лише розробляли й тестували, непостачання адаптованої зимової уніформи залишалося серйозною перешкодою для ефективної роботи в польових умовах. Зимові куртки та штани, що наразі постачаються Міноборони, розроблено з урахуванням виключно чоловічої тілобудови. Зокрема придбана уніформа відповідала трьом різним специфікаціям для курток^{19,20,21}, а також трьом ТС штанів^{22,23,24}. Ці специфікації мають принципові розбіжності з показниками зросту, стегон та талії відповідних жіночих моделей, які розробили у 2025 році.

Зокрема, жіночі ТС враховують розміри стегон (86–150 см), натомість чоловічі — взагалі не передбачають такого параметра. А з-поміж 5 можливих видів повнотних груп, що мають забезпечити зручну посадку для осіб із різними об'ємами стегон і талії, у чоловічих КЛП наявна лише третя повнотна група. Водночас жіночі моделі охоплюють осіб зростом від 143 по 191 см, а чоловічі — від 158 по 191 см. На додаток обхват грудей у жіночих ТС стартує від 78 см, а для чоловіків натомість – від 82 см.

«Зимовий верхній одяг – це такий собі тент. Він великий, важкий, довжина й ширина не під жінку, руки майже не працюють нормально. І він не гріє так, як мав би гріти. Бо утеплення розраховане на інший розподіл тепла по тілу, на ширші груди, іншу спину. Тобто тканина є, тепла немає», – розповіла військова з Повітряних Сил.

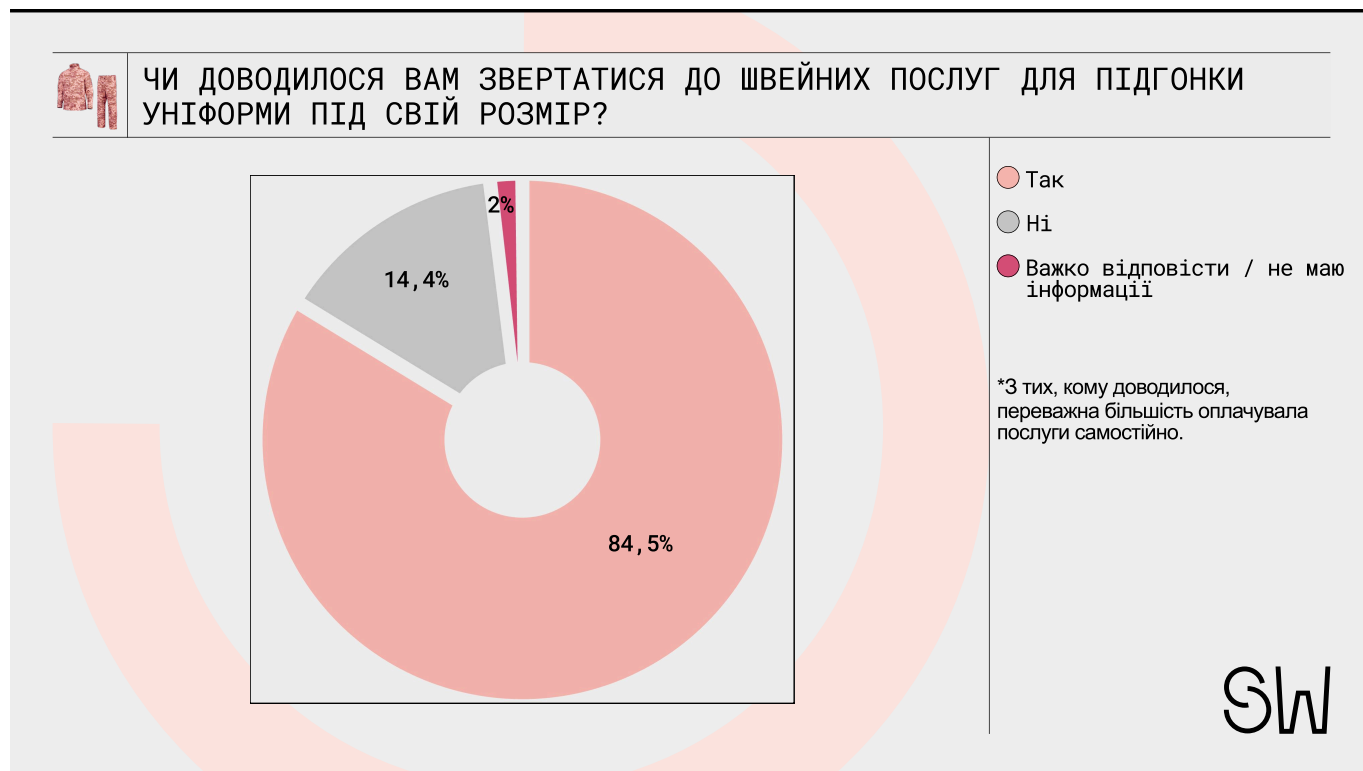
У 2024 році ДОТ реалізував торги, що задовольнили річну потребу на 100%: 200 тис. штанів та 300 тис. курток. Хоча невдовзі три контракти обсягом 75 тис. курток виробництва ТОВ «Фармінко Норд» розірвали через неналежну якість. У 2025 році відповідно придбали 250 тис. курток і 400 тис. штанів. Аналітики StateWatch підраховали, що у 2024 році найменших розмірів жіночого зимового костюма закупили критично мало: сукупно від 42 по 46 розмір усього 8 780 курток та 7 177 пар штанів. Натомість у 2025 році цих розмірів контракували вже приблизно в 10 та 5 разів більше: 87 705 та 36 385 одиниць відповідно. Це може свідчити про те, що протягом 2025 року міністерство компенсувало нестачу невеликих розмірів. Водночас протягом весни — літа агенція постала перед викликом закупівлі зимового одягу у межах додаткових обсягів, заздалегідь непередбачених Потребою Командування Сил логістики на 2025 рік (ці обсяги не враховано у таблиці) — тоді при зниженій очікуваній вартості виробники відмовлялися виходити на торги²⁵.

 ЗАКУПІВЛІ ВІТРОВОЛОГОЗАХИСНИХ КУРТОК СІЧЕНЬ 2024 – ВЕРЕСЕНЬ 2025 РОКУ											
Рік	Загальна сума, грн	N 42	N 44	N 46	N 48	N 50	N 52	N 54	N 56	N 58	N 60-70
2024	643,81 млн	167	1 404	7 209	31 460	41 187	41 022	26 215	21 936	15 272	39 128
Закуплено: 225 000		<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="width: 75%; background-color: #c8e6c9; border: 1px solid #ccc;"></div> 75% <div style="width: 25%; background-color: #9e9e9e; border: 1px solid #ccc;"></div> </div>									Потреба: 300 000
2025	1,16 млрд	4 240	17 070	66 395	97 145	77 505	62 285	38 005	14 150	12 855	10 350
Закуплено: 400 000		<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="width: 100%; background-color: #c8e6c9; border: 1px solid #ccc;"></div> </div>									Потреба: 400 000

 ЗАКУПІВЛІ ВІТРОВОЛОГОЗАХИСНИХ ШТАНІВ СІЧЕНЬ 2024 – ВЕРЕСЕНЬ 2025 РОКУ											
Рік	Загальна сума, грн	N 42	N 44	N 46	N 48	N 50	N 52	N 54	N 56	N 58	N 60-70
2024	446,85 млн	141	1 126	5 910	26 328	37 768	37 257	25 209	19 890	13 721	32 650
Закуплено: 200 000		<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="width: 100%; background-color: #c8e6c9; border: 1px solid #ccc;"></div> </div>									Потреба: 200 000
2025	509,67 млн	1 810	10 020	24 555	66 685	65 935	42 165	17 065	9 145	6 700	5 920
Закуплено: 250 000		<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="width: 100%; background-color: #c8e6c9; border: 1px solid #ccc;"></div> </div>									Потреба: 250 000

У 2025 році найменшого розміру придбано вже 680 штанів та 2 360 курток. Водночас осіб зростом меншим за 158 см не враховано взагалі, що найчастіше могло вирішуватися підгоном виробу в ательє.

Приміром, майже 85% опитаних жінок зверталися за такими послугами, які переважно оплачували власним коштом.

3-поміж 73% респонденток, які отримували зимову чоловічу уніформу, понад половина мала невідповідний розмір. А під час інтерв'ю військовослужбовиці відзначили, що зимові куртки та штани часто не забезпечують достатнього тепла.

Взуття та шкарпетки

Взуття для всього особового складу постачається за єдиними технічними характеристиками, переважно виробництва компанії «Таланлепром». Розмірна сітка ТС літніх і зимових черевиків починається з 36 і 35 розмірів відповідно, а завершується показниками 47 та 48. Однак фактично закупаються обидві моделі від 35 по 52 розміри, що створює ширший діапазон вибору для військових, але вимагає корекції технічних специфікацій.

Фактично найбільшою проблемою в забезпеченні жінок взуттям є брак малих розмірів, на які доводиться чекати або обмінюватися з іншими військовими. Лише близько половини опитаних StateWatch зазначили, що взуття видавали відповідного розміру.

«На складі сказали, що найменший розмір – 40-й. У мене 37-й, тому я взяла свої старі трекінгові черевики, бо в тих просто ковзаю», – повідомила медикня з Сухопутних військ.

До середини осені ДОТ зміг законтрактувати 100% річної потреби в зимових **черевиках із високими берцями** як у 2024, так і 2025 роках: 450 тис. і 350 тис. пар відповідно. Якщо найменших розмірів з 35 по 37 розмір у 2024 придбали критично мало — сукупно 3 347, то у 2025, навіть при меншій загальній кількості, — майже втричі більше (9 180 пар).

Водночас аналогічних найменших розмірів **літніх черевиків** (№35-37) за перший рік роботи ДОТ придбали в сумі 22 122 пар, а наступного 2025 року вкрай менше — 13 560 пар.

ЗАКУПІВЛІ ЗИМОВИХ ЧЕРЕВИКІВ

СІЧЕНЬ 2024 – ВЕРЕСЕНЬ 2025 РОКУ

Рік	Загальна сума, грн	N 35	N 36	N 37	N 38	N 39	N 40	N 41	N 42	N 43	N 44-52	
2024	1,12 млрд	551	1 151	1 645	2 595	6 520	16 800	43 240	78 800	100 255	198 443	
Закуплено: 450 000		<div style="text-align: center;">100%</div>									Потреба: 450 000	
2025	762,7 млн	1 490	2 680	5 010	9 870	16 750	25 070	49 086	68 416	63 408	108 220	
Закуплено: 350 000		<div style="text-align: center;">100%</div>									Потреба: 350 000	

ЗАКУПІВЛІ ЛІТНІХ ЧЕРЕВИКІВ

СІЧЕНЬ 2024 – ВЕРЕСЕНЬ 2025 РОКУ

Рік	Загальна сума, грн	N 35	N 36	N 37	N 38	N 39	N 40	N 41	N 42	N 43	N 44-52	
2024	1,2 млрд	3 155	7 501	11 466	14 146	18 381	32 515	58 243	106 418	117 447	181 388	
Закуплено: 550 660		<div style="text-align: center;">84,6%</div>									Потреба: 650 660	
2025	1,2 млрд	1 930	3 830	7 800	13 070	23 690	46 850	80 480	101 660	100 250	170 440	
Закуплено: 550 000		<div style="text-align: center;">100%</div>									Потреба: 550 000	

«Взуття має бути обов'язково водонепроникне та стійке до зношування та меншою вагою ніж сучасні талани», – цитата з анонімного анкетування.

Окрім того, за нормами речового забезпечення військові щороку мають отримувати по 6 пар літніх і 3 пари зимових шкарпеток відповідно до розмірної сітки (23–25; 25–27; 27–31 см). У 2024 році ДОТ законтрактував по 1,5 млн пар кожного виду — і цього недостатньо для всього особового складу (у понад 800 тис.). Станом на кінець вересня 2025 року зимові та літні шкарпетки закуплено на 100%: по 1 млн пар для кожного виду, і окремо 150 тис. — адаптивних середнього розміру для поранених і тих, хто проходить лікування.

Розбивка обсягів за розмірами у контрактах 2024 року показала, що найменшого придбано замало (225 тис. зимових і 150 тис. літніх). Водночас у 2025 році — 298 тис. зимових і 251 тис. літніх пар, що розраховано за нормою на близько 42 тис. та 99 тис. військових відповідно (по 3 зимових та 6 літніх пар на 1 особу).

Жіноча термобілизна

На початку 2025 року міністерство затвердило технічні специфікації жіночої білизни: для холодної погоди²⁶ та демісезонної²⁷, а у квітні погодило відповідні зразки-еталони.

І хоча чоловічі та жіночі типи термобілизни мають спільну систему розмірів (XS–3XL), лінійні виміри та пропорції виробів суттєво різняться. Наприклад, чоловічі кальсони²⁸ містять ластовицю, а жіноча сорочка — інші співвідношення довжини переду і спинки, ширини на різних рівнях, що забезпечує кращу посадку фігурі жінки. Також ця модель має меншу ширину по талії та стегнах при тих самих обхватах грудей.

Міністерство повідомило, що Потребою на 2025 рік передбачалося закупити 52 тис. жіночих комплектів для холодної погоди та 104 тис. — демісезонних. Однак з огляду на повну відсутність закупівель, вочевидь плани було скориговано через пріоритезацію інших предметів.

Протягом 2024 року ДОТ законтрактував 400 тис. чоловічих комплектів білизни для холодної погоди та 600 тис. натільної демісезонної (35 тис. зимової та 70 936 демісезонної не поставлено через розірвані контракти). А за 9 місяців 2025 року відповідно закупили 225 тис. та 800 тис. наборів.

ЗАКУПІВЛІ ЗИМОВОЇ БІЛИЗНИ		СІЧЕНЬ 2024 – ВЕРЕСЕНЬ 2025 РОКУ							
Рік	Загальна сума, грн	XS	S	M	L	XL	2XL	3XL	
2024	138,78 млн	1 825	20 125	105 935	118 955	78 060	30 975	9 125	
Закуплено: 365 000		91,25%					Потреба: 400 000		
2025	104,73 млн	1 980	24 020	68 030	66 440	47 440	14 440	2 650	
Закуплено: 225 000		100%					Потреба: 225 000		

ЗАКУПІВЛІ ДЕМІСЕЗОННОЇ БІЛИЗНИ

СІЧЕНЬ 2024 – ВЕРЕСЕНЬ 2025 РОКУ

Рік	Загальна сума, грн	XS	S	M	L	XL	2XL	3XL	
2024	197,4 млн	2 648	10 726	152 877	190 492	110 030	44 959	17 332	
Закуплено: 529 064		88,2%					Потреба: 600 000		
2025	304,96 млн	8 870	77 830	225 480	257 300	165 850	56 180	8 490	
Закуплено: 800 000		100%					Потреба: 800 000		

У 2024 році закуплено XS та S сукупно 13 374 комплекти демісезонної білизни й 21 950 — зимової. У 2025 своєю чергою — 86 700 (у 6,5 раза більше) та 26 000 відповідно.

Жіноче спіднє (топ та труси)

У 2023 році прийнято на забезпечення жіночу білизну (топ і труси)²⁹ із розмірами в діапазоні XS–XL. Обхват грудей для топів варіюється від 84 до 104 см, а стегон у трусах — від 88 до 108 см відповідно. ТС такої білизни не враховує жінок із більшими обхватами стегон та грудей (це підтверджує ТС жіночого польового костюма³⁰ та зимових вітровологозахисних штанів). Хоча на вимогу замовника та за погодженням із розробником білизна може виготовлятися відповідно до інших розмірів.

ТРУСИ ТА ТОП

ТИПОВІ РОЗМІРИ –
від 42 до 50

ТОП

- **обхват грудей** –
від 84 до 104 см

ТРУСИ

- **обхват талії** –
від 62 до 82
- **обхват стегон** –
від 88 до 108 см

У 2024 році ДОТ закупив **жіночих топів і трусів** по 100 тис. кожного, що покриває 100% річної Потреби (передбачено по два комплекти на рік на одну особу). Проте фактичні розміри багатьох жінок часто виходять за межі найбільшого наявного розміру XL (макс. обхват стегон до 108 см), яких закуплено 15 тис.

Станом на кінець вересня 2025 року законтрактовано близько половини Потреби: 50 440 одиниць трусів і 50 тис. топів, зокрема розміру XL — 4 020 і 3 960 штук відповідно. Цього недостатньо навіть з огляду на половину законтрактованих обсягів.

 ЗАКУПІВЛІ ЖІНОЧИХ ТОПІВ		СІЧЕНЬ 2024 – ВЕРЕСЕНЬ 2025 РОКУ				
Рік	Загальна сума, грн	XS	S	M	L	XL
2024	18,7 млн	10 000	20 000	30 000	25 000	15 000
Закуплено: 100 000		<div style="text-align: center;"> <div style="width: 100%; height: 10px; background-color: #00c090; border: 1px solid #ccc;"></div> 100% </div>				Потреба: 100 000
2025	10,05 млн	6 420	19 340	14 280	6 000	3 960
Закуплено: 50 000		<div style="text-align: center;"> <div style="width: 48%; height: 10px; background-color: #00c090; border: 1px solid #ccc;"></div> 48% </div>				Потреба: 104 000

 ЗАКУПІВЛІ ЖІНОЧИХ ТРУСІВ		СІЧЕНЬ 2024 – ВЕРЕСЕНЬ 2025 РОКУ				
Рік	Загальна сума, грн	XS	S	M	L	XL
2024	11 млн	10 000	20 000	30 000	25 000	15 000
Закуплено: 100 000		<div style="text-align: center;"> <div style="width: 100%; height: 10px; background-color: #00c090; border: 1px solid #ccc;"></div> 100% </div>				Потреба: 100 000
2025	6,3 млн	6 480	19 120	14 580	6 240	4 020
Закуплено: 50 440		<div style="text-align: center;"> <div style="width: 48,5%; height: 10px; background-color: #00c090; border: 1px solid #ccc;"></div> 48,5% </div>				Потреба: 104 000

Станом на кінець 2025 року на об'єднаних складах ЗСУ залишалися нероздані 63 645 жіночих топів та 50 299 жіночих трусів. Ці обсяги мали доставити на склади ще до кінця літа. Такі обсяги залишків можуть свідчити як про низьку затребуваність товару з-поміж військовослужбовиць, так і про невмотивованість окремих начальників речової служби прибувати на склади виключно за жіночими товарами. З-поміж опитаних StateWatch жінок, 75% відповіли, що не отримували спідне.

«Писали, що було 100 тисяч комплектів білизни, ніхто з моїх знайомих її, наприклад, не отримав», – цитата з анонімного анкетування.

Варто зауважити, що більшість опитаних жінок позитивно ставляться до ідеї компенсації військовими частинами витрат на білизну та засоби гігієни — **87,6% респонденток підтримали ідею**. Це свідчить про значний запит на механізм відшкодування, який дозволив би самостійно обирати потрібні товари, що не містять критичні вимоги й не є стандартизованими елементами захисту.

Рукавички

Рукавички закупаються за універсальними ТС. Тактичні — видаються раз на два роки, а зимові — щороку. Розміри тактичних варіюються від S (180–189 мм) до XL (240–259 мм), а зимові мають лише два розміри: 200–230 мм і 230–260 мм.

За 2024 рік законтраковано 100 тис. пар тактичних та 423 700 пар зимових рукавичок, а у 2025 — відповідно по 100 та 250 тис. пар.

Найбільше закупили тактичні рукавички розміру L (понад 60% закупівель), тоді як розмір S залишався найменш затребуваним — близько 4%. Розмір L відповідає обхвату кисті до 240 см, який переважно пасує саме чоловікам. Серед зимових рукавиць домінував розмір 2 (230–260 мм — понад 60%).

Засоби гігієни

Міноборони забезпечує особовий склад милом, рушниками, комплектом серветок, а також надає доступ до душових установок у польових умовах. Такі предмети гігієни, як менструальні прокладки, централізовано не закупаються для особового складу, натомість — наявні у пакунку пораненої.

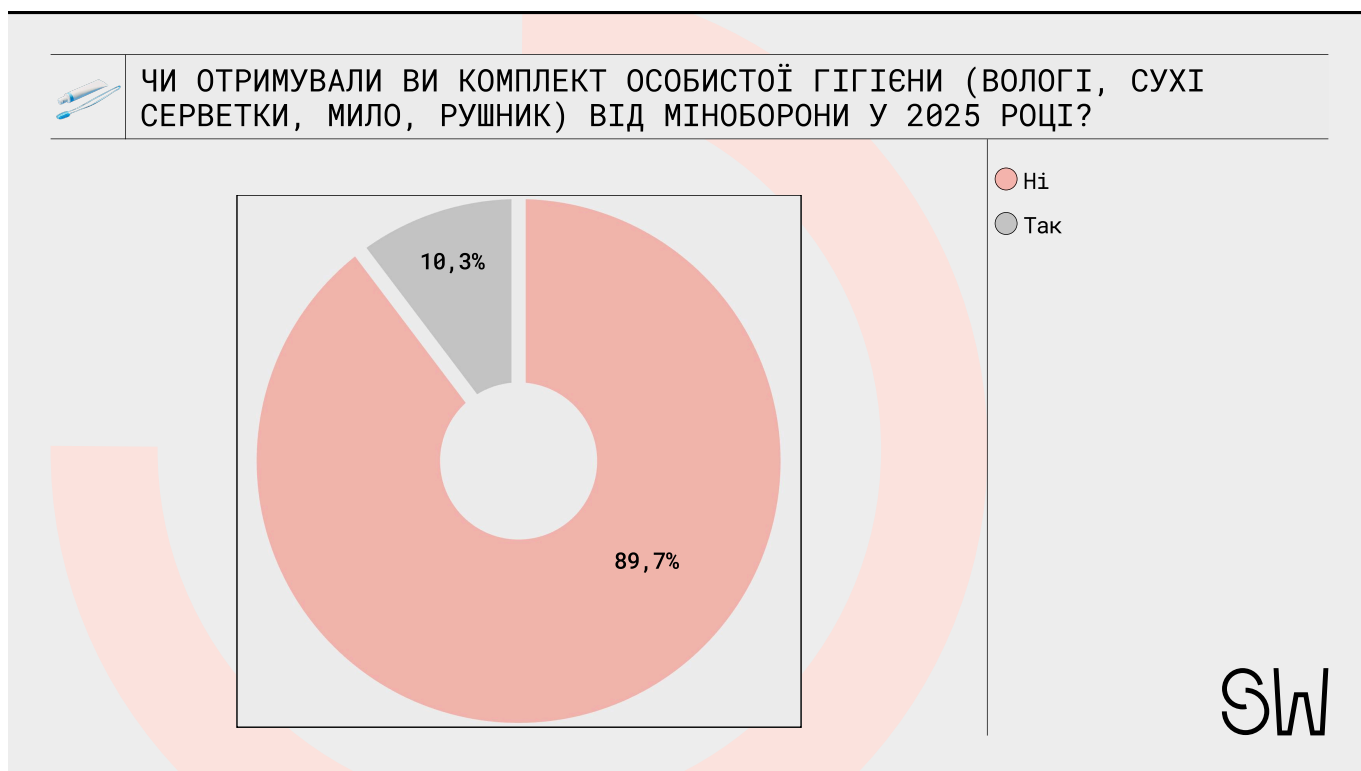
Питання набуло широкого розголосу в листопаді 2022 року після публікації петиції³¹ до Президента України з вимогою покращити ситуацію із забезпеченням жінок у ЗСУ, зокрема засобами особистої гігієни. Тоді ініціатива висвітлила не лише брак базових гігієнічних засобів, а й відсутність спеціалізованих товарів, необхідних для тривалого перебування в польових умовах, особливо для військовослужбовиць.

Після цього у березні 2024 року Міноборони затвердило нову технічну специфікацію на комплект особистої гігієни³². Передбачено два види наборів: з двома або трьома серветками вологого та сухого типів.

Якщо у 2024 році закупівлі таких комплектів не проводили взагалі, то протягом 2025 — поставлено 500 тис. наборів на суму 7,43 млн грн. З них поміж різними родами військ розподілено лише 35% (175,1 тис. комплектів). Найбільшу частку поставили у Сухопутні війська (79,2 тис. комплектів), а найменше — Силам спеціальних операцій у кількості 2,5 тис.*.

* Зведена інформація щодо отримання військовослужбовцями комплектів особистої гігієни <https://drive.google.com/drive/folders/1ir-1o6nA5801718NKyiw1-dsDmDvu7sj>

Однак 90% опитаних зазначили, що не отримували предмети гігієни, зокрема гігієнічні серветки.

Прикметно, що з-поміж опитаних **88% підтримали ініціативу про відшкодування коштів міністерством оборони на предмети гігієни та спідню білизну.**

Також особовий склад забезпечується милом³³ у кількості 300 г на місяць на одну особу. У 2024 та 2025 роках придбано по 300 тис. брусків щороку вагою по 100 г. Окрім цього, передбачено видачу кожному військовослужбовцю комплекту з чотирьох бавовняних вафельних рушників. Замість вафельних у 2024 році ДОТ законтрактував 1 млн махрових виробів, а за 9 місяців 2025 — 200 тис. аналогічних виробів.

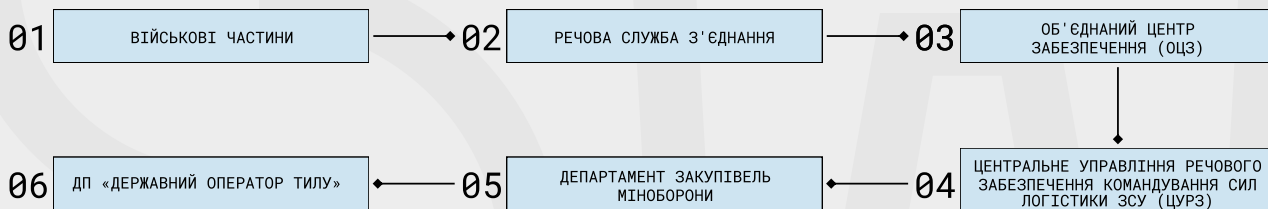
Окремо у польових умовах військовослужбовці можуть використовувати **душові установки**³⁴ з котлом швидкісного нагріву води. Ці установки призначені для тактичних підрозділів рівня роти. За 2024–2025 роки придбано всього 1 тис. таких установок.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Речове майно закуповується централізовано Державним оператором тилу на підставі заявок Центрального управління речового забезпечення Тилу Командування Сил логістики ЗСУ (ЦУРЗ). На період дії воєнного стану Міноборони має затверджувати Перелік та обсяги закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення Міноборони (далі — Перелік) на рік, що формується на основі Потреби, визначеної ЦУРЗ³⁵. Кожна військова частина закріплена за певним Об'єднаним центром забезпечення (ОЦЗ)³⁶, куди надходять заявки й звідки постачається БЄК до військових частин. Звіти-заявки за військові частини та з'єднання затверджують відповідно командири військових частин та з'єднань.

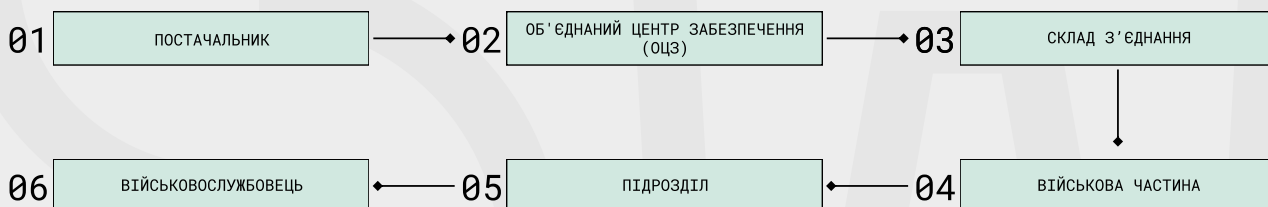
СХЕМА ФОРМУВАННЯ ЗАЯВКИ

SW

ЕТАПИ ПОСТАЧАННЯ ПРИДБАНОГО БЕК

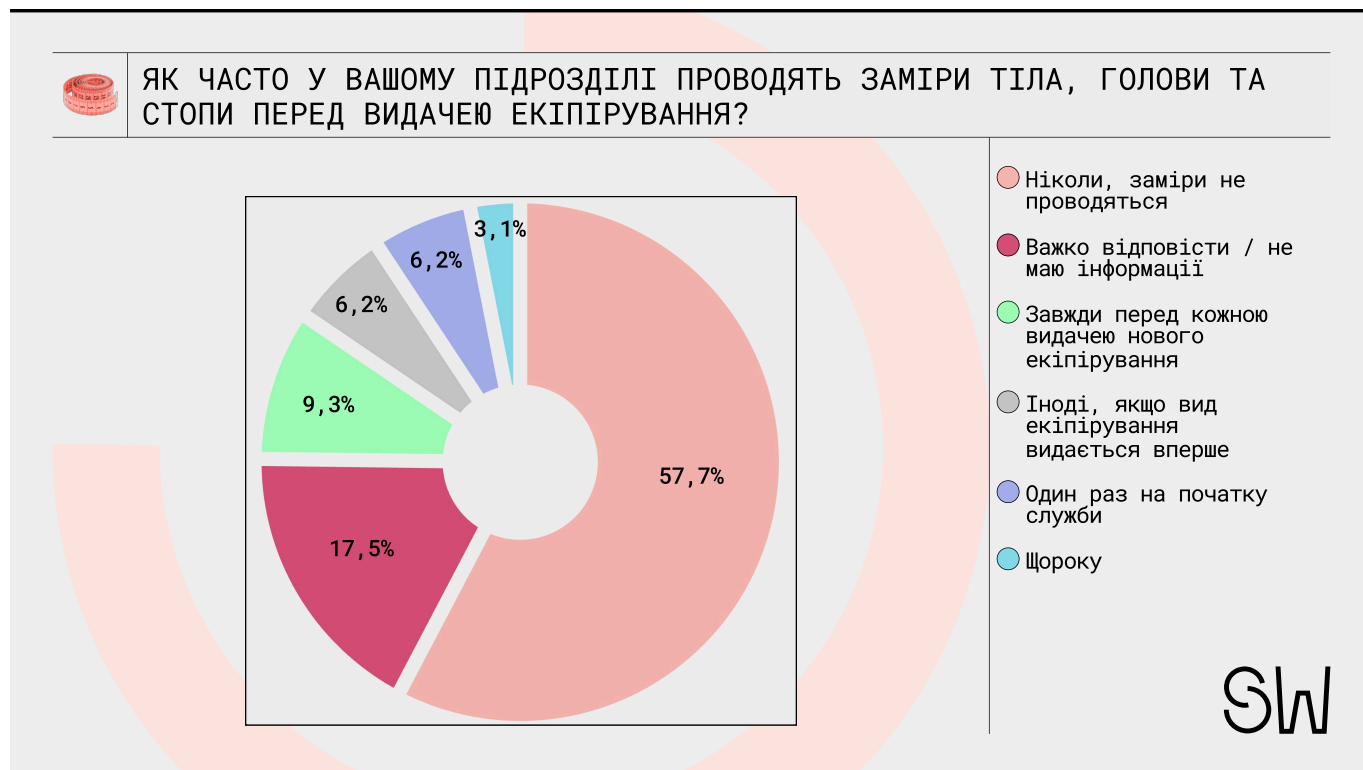
SW

Військовим частинам речове майно відпускається зі складів з'єднань за встановленою розмірною сіткою, з урахуванням таких обмірів: зріст, об'єм грудей, шиї, голови тощо. Індивідуальне пошиття однострою дозволяється у разі, коли підібрати окремі предмети за розміром немає можливості. У планах забезпечення передбачається утримання у військових частинах незнижуваного 10-відсоткового запасу речового майна³⁷.

Аналітики Statewatch виявили суттєві розбіжності між встановленою процедурою та реальною практикою. 57% респонденток зазначили, що необхідні заміри тіла, голови та стопи ніколи не проводились, 6% — мали таку практику 1 раз на початку служби, натомість близько 9% — перед кожною поставкою. Більшість (65% опитаних) передає ці дані усно або телефоном: через командира чи заступника підрозділу або сержанта з матеріального забезпечення.

За словами однієї з респонденток, запити щодо розмірів часто надходять вже після того, як речі потрапляють на склади.

«Як це відбувається. Дзвонить з підрозділу той, хто відповідає за речове забезпечення. “Скинь свої розміри голови, на форму, обуві і все остальне”. Ну, і десь там в якомусь месенджері, в сигналі, к приєму, скидаємо».

Серед перешкод в отриманні належного речового забезпечення респондентки вказували на обмежену доступність потрібних розмірів на складах, а також на недостатню вмотивованість «начвеща» забезпечити жінок предметами бойового комплекту відповідного розміру.

«Ми заміри робили самі. Типу, от вперше, як проходиш, ти мусиш в анкеті написати свої розміри. Це основна анкета, яка додається в особову справу. Як воно відбувається, по факту, ніхто не знає твоїх розмірів. Ти проходиш, тобі, по факту, видають, що є. Коли людина мене бачить, вона бачить, що я 1,62 м... що в мене 35 розмір ноги... явно не 46-ий. Але вона каже, дивись, 46 – це найменший. Тому я видаю тобі найменше, що в нас є. Будь рада, все окей», – розповіла кулеметниця із Сил Безпілотних Систем.

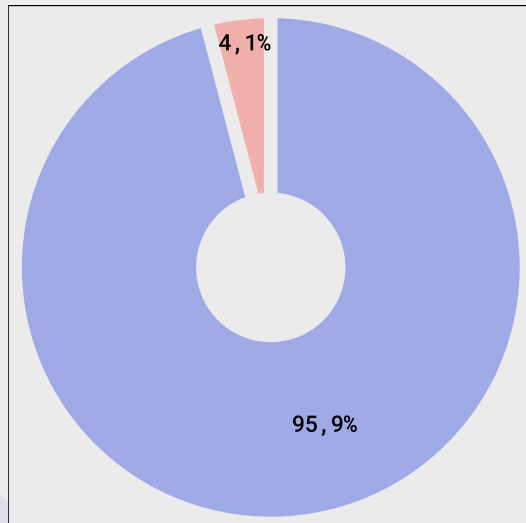
Аналіз зібраних даних вказує на істотні недоліки в системі логістичного забезпечення військовослужбовиць. StateWatch припускає наявність розриву в комунікаційному ланцюзі між підрозділами, військовими частинами, ОЦЗ та КСЛ.

Попри надання військовослужбовицями інформації про свої розміри, вони часто не отримують відповідних речей. Показовим є факт, що більшість опитаних не отримали належного розміру навіть тих предметів (жіночої польової форми та білизни), які були закуплені в повному обсязі. Це свідчить про те, що проблема виходить за межі простої відсутності малих розмірів у закупівлях.

Аналітики StateWatch припускають можливість затримання форми на різних етапах логістичного ланцюга: або на складах ОЦЗ, звідки начальники речової служби можуть довго не забирати жіночі речі, або у військових частинах, де вони не видаються жіночому особовому складу.

ЧИ ВИКОРИСТОВУЄТЕ ПРЕДМЕТИ ББК, ПРИДБАНІ САМОСТІЙНО АБО КОШТОМ ВОЛОНТЕРІВ, ЗАМІСТЬ НАДАНИХ МОУ?

● Так
● Ні

SW

Прикметно, що військовослужбовцям дозволяється³⁸ пошиття предметів речового забезпечення в ательє військової торгівлі або цивільних установах, якщо готові предмети закупівлі не підходять за розмірами й зростом. Однак в умовах виконання бойових завдань або обмеженого доступу до швейних послуг при військовій частині, жінки частіше звертаються до комерційних ательє (із 85% тих, хто користуються такими послугами, 98% – оплачують їх самостійно) або купують форму самостійно (96% користуються хоча б одним власним предметом ББК, замість виданого Міноборони)³⁹.

На основі аналізу було виявлено низку системних проблем у сфері забезпечення військовослужбовиць необхідною формою та спорядженням.

Найважливіший аспект — це фізичний дискомфорт та обмеження мобільності, що безпосередньо впливає на виконання службових обов'язків. Респондентки відзначають, що з невідповідним спорядженням «важче виконувати елементарні рухи», «важко швидко реагувати, коли ти скована», що може впливати на бойову готовність.

По-друге, згадується фінансовий тягар — військовослужбовиці змушені витратити власні кошти на придбання відповідного спорядження та форми, або на їхню підгонку в ательє. Як зазначає одна з респонденток: «...швачка була, але вона в основному обслуговувала вищий штаб, командування в основному, до неї потрапити взагалі нереально було».

Третій аспект — психологічний вплив. Деякі респондентки зазначають, що ситуація з забезпеченням «демотивує».

Більшість з описаних в аналізі проблем стосуються і забезпечення чоловіків у ЗСУ, особливо доступності необхідних розмірів, однак з огляду на анатомічні особливості та історичний контекст розбудови українського війська ці проблеми постають менш гостро, ніж для військовослужбовиць.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Україна – одна з небагатьох у світі, що ввела в обіг військову форму, бронежилети та іншу броню, розроблену виключно для жінок, і почала імплементувати це на практиці. Багато країн робили кроки в бік поглиблення інклюзивності, адаптації військової уніформи під жінок або розроблення броні для військовослужбовиць, та жодна не просунулась у цьому питанні так, як Україна. Серед інших лідерів – Франція, Британія та США, проте лише в окремих сферах.

Навіть у найбільш прогресивних країнах дискусії про зміну та власне розроблення військової форми під потреби жінок почалися відносно нещодавно. Окрім того, майже всі вони досі спрямовані в першу чергу на зміни у повсякденній формі (на противагу бойовій, або польовій, як вона називається в Україні). Ці реформи мають на меті зміни у стандартах, що залишилися ще з часів Другої світової війни, коли у більшості армій світу обов'язковими елементами жіночих уніформ були спідниці, нейлонові колготки, взуття на підборах тощо. Такі елементи мали підкреслювати те, що це саме жінка, нехтуючи зручністю та доцільністю заради краси та враження. Це нагадує перші німецькі уніформи, що обмежували в рухах та були вкрай незручними, бо мали в першу чергу візуально вразити противника та створити відчуття організованості й дисципліни. Так, лише у 2019 році Канада дозволила своїм військовослужбовицям позбутися взуття на підборах, нейлонових колготок і спідниць, а США переосмислили форму часів Другої Світової, додавши для жінок опцію заміни спідниці на штани, а блузи на футболку^{40,41,42}. Міністерство оборони Австралії (англ. Australia's Department of Defence) у 2020 році організувало велику доповідь для уряду про відмінності жіночої та чоловічої анатомії, проблеми у жінок з чинною формою та презентували велике дослідження про те, як має виглядати жіноча форма⁴³. Згодом, у 2022 році, сили оборони Австралії оголосили про нові елементи форми та спорядження спеціально для жінок: взуття зі зміненою формою, менші спальні мішки, жіноча білизна та нові змінні кріплення для шоломів, що мали б підходити під різні зачіски. Жіноча форма, шоломи менших розмірів, засоби гігієни та броня для жінок досі в розробці⁴⁴. Деякі країни, як-от Франція чи Німеччина, ввели форму-унісекс, насправді просто додавши менші розміри вже чинної форми, та навіть ці зміни стосувались лише окремих родів військ⁴⁵.

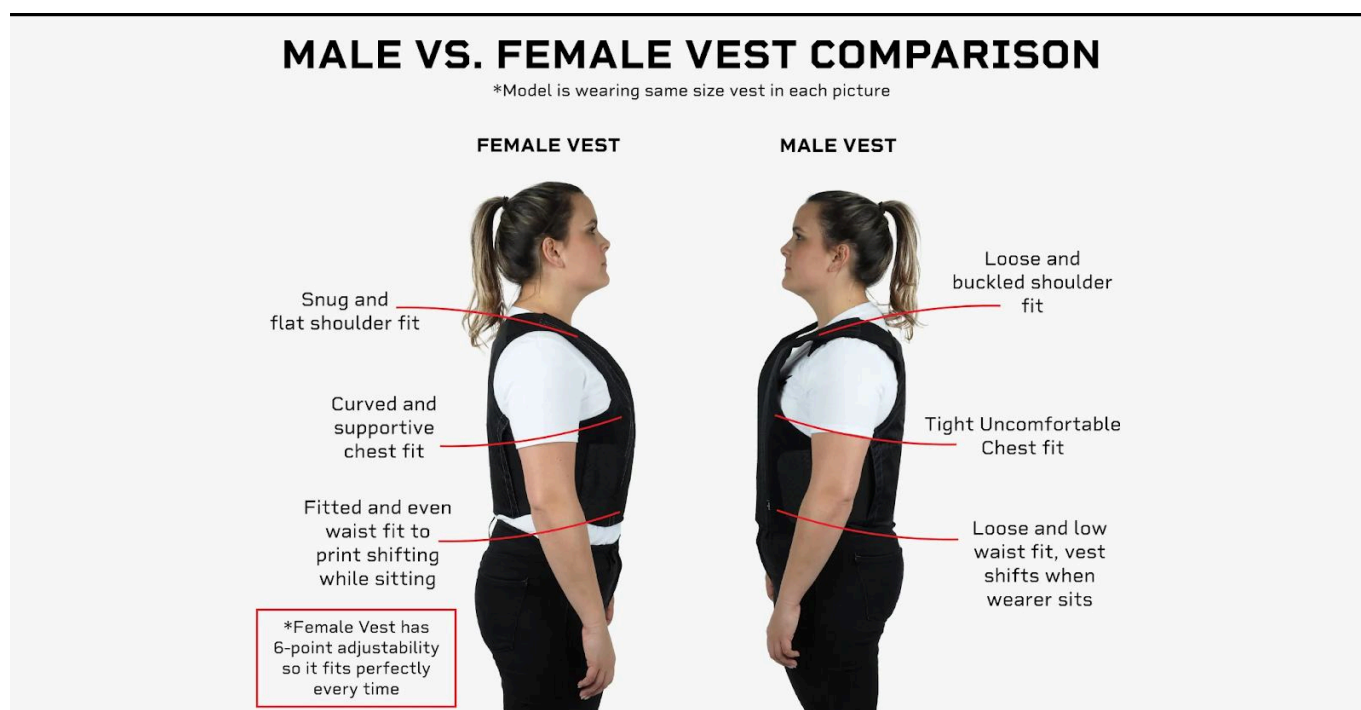

Єдиними країнами, у яких є жіночі варіанти польової форми, є США та Ізраїль. Проте жіноча форма в обох країнах має свої недоліки. Армія США не закуповує форму централізовано, а надає рекрутам кошти на її придбання, зобов'язуючи дотримуватись певних стандартів (кольору, форми певних елементів, розміщенню кишень/нашивок тощо). Жінки також отримують додаткові виплати на купівлю спеціальної білизни та інші потреби. Таким чином, кожен може знайти у приватному магазині форму під свої індивідуальні розміри та параметри, або ж взагалі пошити її на замовлення. Стандарти форми у цьому питанні дуже гнучкі, вони включають різні специфікації форм менших розмірів, різні форми плечей, талії, стегон, а також спеціальні елементи форми для вагітних військовослужбовиць. Водночас на закупівлю деяких із цих елементів жінкам окремо виділяють додаткові кошти⁴⁶.

Ізраїль також позиціонує свою форму як унісекс, але при цьому форма має декілька стяжок та ременів (у поясі, плечах, грудях тощо), що дозволяють підігнати її під індивідуальні пропорції. Жінкам також надають два види штанів на вибір: із високою та низькою посадками та різним розміщенням кишень⁴⁷. Ізраїльські уніформи досі постачаються в межах стандартизованих розмірів, а ремені лише стягують тканину, часто створюючи додаткове тертя у відповідних зонах⁴⁸.

З огляду на характер змін у підходах до забезпечення військовослужбовиць бойовою формою, розробленням жіночої військової форми активно займалися лише країни, що постійно ведуть активні бойові дії, тоді як інші робили фокус на змінах у повсякденних формах. Це пояснює також раптове лідерство України у цій сфері, адже наразі тут до бойових дій залучена найбільша після США кількість військовослужбовиць у світі^{49,50}.

Ситуація з бронежилетами має свої особливості. У той час як багато прогресивних країн, зокрема Ізраїль, рідко допускають жінок до бойових операцій⁵¹, в усіх цих країнах жінкам дозволено працювати в поліції⁵². Це означає, що потреби жінок у бронезахисті визнані та враховані. Проблеми, з якими стикаються жінки при використанні стандартних бронежилетів, у цих країнах є більш очевидними, тому відповідні заходи з адаптації захисного спорядження впроваджені активніше.

Ілюстрація відмінностей звичайного бронежилета та розробленого з урахуванням жіночої анатомії⁵³.

Жінки-поліцейські у Франції та Канаді вже багато років користуються спеціально розробленими бронежилетами. Ці моделі враховують анатомічні особливості жіночого тіла: деякі мають вигнуті передні пластини, інші використовують кілька пластин, з'єднаних у районі грудей, а майже всі мають ширшу нижню частину для більшого комфорту. У 2023 році Велика Британія представила бронежилети третього покоління, зокрема окрему модель для жінок. Вона виготовлена з полегшених матеріалів і має форму, яка забезпечує максимальну зручність і свободу рухів. Нову модель тестували в умовах, що імітують робочі ситуації: біг, стрибки через перепони, робота в різних положеннях, водіння автомобілів і надання медичної допомоги. Це дозволяє жінкам отримати максимальний захист і комфорт під час виконання службових обов'язків^{54,55}. У деяких країнах, як-от в Австрії, такі бронежилети не є обов'язковими на загальнодержавному рівні, але надаються регіональними управліннями у певних областях⁵⁶.

Лідером у розробці бронежилетів для жінок є США, де Національний інститут юстиції (NIJ) спільно з Міністерством юстиції ще з 1978 року проводить тестування та публікує стандарти індивідуальної броні, відомі як NIJ STP, а також рекомендації з використання нею (NIJ Selection and Application Guide)^{57,58}. Ці стандарти широко застосовуються як у США, так і в інших країнах: Канаді, Австралії тощо)⁵⁹. Остання версія, NIJ Standard-0101.06, надає детальні рекомендації для двох видів броні: пласкої (рекомендованої для чоловіків) і вигнутої (рекомендованої для жінок). Вигнуті бронежилети враховують анатомічні особливості жінок і використовуються в поліції та на цивільному ринку, виробниками таких як Safariland, PROTECH, Hardwire та інші.

У 2018 році армія США затвердила модульну версію бронежилета – Modular Scalable Vest (MSV). Її конструкція підходить для військовослужбовців різної комплекції як чоловіків, так і жінок. Однак попри успішне застосування в поліції, спеціально розроблені жіночі бронежилети поки що не знайшли широкого застосування в арміях світу. США залишається єдиною країною, де активно використовуються військові бронежилети з урахуванням потреб військовослужбовиць⁶⁰.

Попри значний прогрес у розробленні бронежилетів, адаптованих для жінок, їх впровадження в армії залишається обмеженим. США є єдиною країною, де бронежилети для жінок активно використовуються у військових підрозділах, що забезпечує кращий захист і комфорт для військовослужбовиць. Проте в арміях інших країн, зокрема Європи, такі моделі броні поки що поширені переважно в поліції, а не у військових структурах. Це вказує на необхідність глобального перегляду підходів до особистого захисту жінок у військовій сфері, враховуючи їхні анатомічні потреби для підвищення ефективності та безпеки.

🛡 РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО МІНОБОРОНИ:

01

Розпарувати літній польовий костюм (тип 1 та 2) на окремі ТС курток та штанів для формування потреби та проведення закупівель з урахуванням окремих розмірів двох елементів. Внести відповідні зміни у Норму №1 Наказу Міноборони № 232;

02

Розширити розмірну сітку, додавши менші розміри у ТС таких елементів БСК, як зимові рукавички, а також більші розміри у ТС жіночої спідньої білизни (топ і труси);

03

Затвердити зразки-еталони бронежилета полегшеного для жінок;

04

Запровадити постійний моніторинг отримання військовослужбовцями закупленого майна шляхом проведення виїзних перевірок, проведення опитувань тощо;

05

На законодавчому рівні запровадити механізми компенсації витрат військовослужбовцям за придбані засоби гігієни, спіднє власним коштом та спростити механізм компенсації за придбане речове майно;

06

Конкретизувати положення Наказу Міністерства оборони № 232, доповнивши його такими поняттями як «Жіночий літній польовий костюм (тип 2)», «Жіночі зимові вітровологозахисні штани та куртки» (тип 3), «Жіноча білизна демісезонна (тип 2) та для холодної погоди (тип 2)». Наразі зазначений Наказ оперує тільки поняттями «Літній польовий костюм», що не охоплює жіночу модель;

07

Впровадити систему зворотного зв'язку для постійного моніторингу відповідності форми потребам військовослужбовиць.

ДО КОМАНДУВАННЯ СИЛ ЛОГІСТИКИ :

01

Привести Потребу 2026 року у відповідність чинній кількості військовослужбовиць, зокрема щодо таких жіночих предметів: модульний бронезилет, вітровологозахисні штани та куртка, демісезонна та зимова білизна;

02

Диджиталізувати збір даних про фактичні розміри особового складу для подальшого аналізу та вдосконалення системи забезпечення та запровадити систематичне оновлення даних;

03

Систематично проводити облік залишків продукції, поставлених на склади ОЦЗ, зокрема у розмірах, передбачених для жінок;

04

Переглянути планування закупівель для своєчасного постачання речей по сезону.

ДЖЕРЕЛА

1. Радіо Свобода: «Міноборони: кількість жінок у лавах Збройних сил зросла на 40%, порівняно з 2021 роком» <https://www.radiosvoboda.org/ua/news-minoborony-kilkist-zhinok-zsu/32639693.html>
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» від 06.09.2018 № 2523-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text>
3. Wonder Україна: «Одне з найкращого, що сталося зі мною за 11 років служби». Військовослужбовиці про жіночу форму» <https://www.wonderzine.me/wonderzine/life/experience/14681-odne-z-naykraschogo-scho-stalosya-zi-mnoyu-za-11-rokiv-sluzhbi-viyskovosluzhbovitsi-pro-zhinochu-formu>
4. StateWatch: «(Не)рівність у строю: дослідження рівня забезпечення військовослужбовиць ЗСУ» <https://statewatch.org.ua/publications/ne-rivnist-u-stroiu-doslidzhennia-rivnia-zabezpechennia-viyskovosluzhbovyts-zsu-vidpovidnym-boyovym-komplektom/>
5. Розпорядження КМУ від 25 квітня 2023 р. № 372-р, від 25 березня 2025 р. № 374-р «Про затвердження плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2023-%D1%80#Text> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-2025-%D1%80#Text>
6. Наказ Міноборони від 29.04.2016 № 232 «Про речове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-16#Text>
7. Норма №1 «Забезпечення предметами бойового обмундирування та екіпування військовослужбовців ЗСУ та ДССТ (бойовий єдиний комплект), затверджена Наказом МОУ від 29.04.2016 року №232 «Про речове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-16#Text>
8. Наказ Міноборони від 29.04.2016 р. № 232 «Про речове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-16#n379>
9. Наказ Міноборони від 29.04.2016 № 232 «Інструкція про організацію речевого забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України в мирний час та особливий період» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-16#n4>
10. УКРІНФОРМ «За стандартами НАТО: Як організація ArmWomenNow створює жіночу військову форму» <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3739238-za-standartami-nato-ak-organizacia-armwomennow-stvorue-zinochu-viyskovu-formu.html>
11. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Костюм літній польовий (тип 2)» ТС А01XJ.03925-443:2023 (01) https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2023/TC_klp_%20type_2.pdf
12. Міністерство оборони України: «Міноборони сертифікувало ще один зразок жіночого бронезилета» <https://www.mil.gov.ua/news/2024/01/11/minoboroni-sertifikovalo-she-odin-zrazok-zhinochogo-bronezhiletu/>
13. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Бронезилет модульний» ТС А01XJ.29423-420:2023 (01) https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2023/ts_bronuzelet_modulniy.pdf
14. Технічна специфікація Міністерства оборони України Бронезилет полеглишений ТС А01XJ.29423-531:2024 (01) <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/bronezhilet-poleghsheniis-a01xj-29423-531-2024-01>
15. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Бронезилет модульний» ТС А01XJ.29423-420:2023 (01) https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2023/ts_bronuzelet_modulniy.pdf
16. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Шолом бойовий балістичний повнорозмірний» ТС А01XJ.34494-418:2023 (01) зі зміною №1 https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2023/ts_sholom_boyouvy_balistuchniy_povnirozom.pdf
17. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Штани вітровологозахисні зимові (ТИП 3)» ТС А01XJ.14763-653:2025 (01) <https://contacts-mo.s3.eu-central-1.amazonaws.com/2025/6/17/7279550fe.pdf>
18. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Куртка вітровологозахисна зимова (ТИП 3)» ТС А01XJ.14760-652:2025 (01) <https://contacts-mo.s3.eu-central-1.amazonaws.com/2025/6/17/8f7910e53.pdf>
19. Технічні умови Міністерства оборони України «Куртка вітровологозахисна зимова – КВВ3)» ТУ 14.1-134-00034022-2016. Має спрощену функціональність та різницю в параметром грудей із максимальним показником 136 см проти 140 см у решти ТС. https://drive.google.com/file/d/1405eWHT2TixmO-YotexkaPqDRL_a-St/view?usp=sharing
20. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Куртка вітровологозахисна зимова (тип 1)» ТС А01XJ.14759-496:2023 (01) https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2023/TS_KVVZ_type1.pdf
21. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Куртка вітровологозахисна зимова (тип 2)» ТС А01XJ.14760-423:2023 (01) https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2024/%D0%A2%D0%A1%D0%9A%D0%92%D0%92%D0%97%D0%82%D0%B8%D0%BF%20%20.pdf
22. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Штани вітровологозахисні зимові (тип 2)» ТС А01XJ. 14763-428:2023 (01) https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2024/TS_SHVVZ_typ_2.pdf
23. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Штани вітровологозахисні зимові (тип 1)» ТС А01XJ. 14762-497:2023 (01) https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2024/TS_zamina_shtani_vitrovologozahisni_zimovi.pdf
24. Технічні умови Міністерства оборони України «Штани вітровологозахисні зимові - ШВВ3)» ТУ 14.1-135-00034022-2016 https://drive.google.com/file/d/1kZMg_pt1_qI985zkQIMVIRFxiV3sRn9V/view
25. ДОТ: «Червеві закупили ДОТ: законтрактовано харчів на 18,6 млрд грн, більшість торгів на зимову уніформу не відбулися» <https://statewatch.org.ua/publications/chervevi-zakupivli-dot-zakontraktovano-kharchiv-na-18-6-mlrd-hrn-natomist-bilshist-torhiv-na-zymovu-uniformu-vkotre-ne-vidbulysia/>
26. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Білизна для холодної погоди (сорочка зимова та кальсони зимові) (тип 2)» ТС А01XJ.80257-590:2024 (01) https://mod.gov.ua/assets/TS_na_zatverdzhennya_Bilizna_dlya_holodnoyi_pogodi_2_5d84c14add.pdf
27. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Білизна натільна демісезонна (тип 2)» ТС А01XJ.80759-589:2024 (01) https://mod.gov.ua/assets/TS_na_zatverdzhennya_Bilizna_demi_zhinocha_2_b5acef352f.pdf
28. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Білизна для холодної погоди (сорочка зимова та кальсони зимові)» ТС А01XJ.80257-499:2023 (01) <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/bilizna-dlia-kholodnoi-pogodi-sorochka-zimova-ta-kalsoni-zimovi-ts-a01xj-80257-499-2023-01>
29. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Труси та топ жіночі» ТС А01XJ.80247-429:2023 (01) https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2023/tc_trusi_ta_top.pdf
30. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Костюм літній польовий (тип 2)» ТС А01XJ.03925-443:2023 (01) https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2023/TC_klp_%20type_2.pdf
31. Петиція: Забезпечити жінок, які несуть службу в Збройних Силах України, необхідними засобами гігієни та створити відповідний орган, який займатиметься гендерними питаннями у силових структурах <https://petition.president.gov.ua/petition/168516>
32. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Комплект особистої гігієни» ТС А01XJ.21007-501:2024 (01) https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2024/TS_suhyi_dush.pdf
33. Наказ Міноборони від 29.04.2016 № 232 «Норми забезпечення речовим майном військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту в мирний час та особливий період» https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2024/normi_zabezp_29.04.2016_232.pdf
34. Технічна специфікація Міністерства оборони України «Душова установка - котел швидкоісного нагріву води (КШНВ)» (Тип 2) ТС А01XJ.07148-464:2024 (01) https://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2024/TC_KSHNV_type2_0104.pdf
35. Наказ Міноборони від 02.02.2024 № 78 «Деякі питання здійснення оборонних закупівель за тиливом напрямом забезпечення» <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0078322-24#Text>
36. Наказ Міноборони від 29.04.2016 № 232 «Інструкція про організацію речевого забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України в мирний час та особливий період» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-16#n4>
37. Наказ Міноборони від 29.04.2016 № 232 «Інструкція про організацію речевого забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України в мирний час та особливий період» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-16#n4>
38. Наказ Міноборони від 29.04.2016 № 232 «Інструкція про організацію речевого забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України в мирний час та особливий період» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-16#n4>
39. Wonderzine Україна: «Одне з найкращого, що сталося зі мною за 11 років служби». Військовослужбовиці про жіночу форму» <https://www.wonderzine.me/wonderzine/life/experience/14681-odne-z-naykraschogo-scho-stalosya-zi-mnoyu-za-11-rokiv-sluzhbi-viyskovosluzhbovitsi-pro-zhinochu-formu>

ДЖЕРЕЛА

40. Canadian Forces College: «BEYOND PONYTAILS, PANTYHOSE AND PUMPS: KEEPING WOMEN'S EQUALITY ON THE CANADIAN ARMED FORCES AGENDA» <https://www.cfc.forces.gc.ca/259/290/308/305/turcotte.pdf>
41. National Post: «Canada's military is adopting a gender-neutral dress code. What was so gendered about it before?» <https://nationalpost.com/news/canada/canadas-military-is-adopting-a-gender-neutral-dress-code-what-was-so-gendered-about-it-before>
42. U.S. Army: «Army Uniforms» <https://www.army.mil/uniforms/>
43. ABC News: «Defence Department attempts to explain differences between women and men» https://www.abc.net.au/news/2020-06-08/defence-learns-the-differences-between-men-and-women/12327470?utm_campaign=abc_news_web&utm_content=link&utm_medium=content_shared&utm_source=abc_news_web
44. Australian Defence Ministers: «Defence rolls out new equipment for ADF personnel» <https://www.minister.defence.gov.au/media-releases/2022-10-04/defence-rolls-out-new-equipment-adf-personnel>
45. Shoulder to Shoulder Yet Worlds Apart: Variations in Women's Integration in the Militaries of France, Norway, and the United States - Kyleanne Hunter, University of Denver, 2019
46. U.S. Army: «The Army's drive to address equality in uniforms and personal equipment» https://www.army.mil/article/257157/the_armys_drive_to_address_equality_in_uniforms_and_personal_equipment
47. The Jerusalem Post: «Soldiers take note: The clothing revolution in the IDF is underway» <https://m.jpost.com/israel-news/article-724067>
48. Israel National News: <https://www.israelnationalnews.com/news/355658>
49. 26 Countries Where Women Play a Huge Role in the Military <https://247wallst.com/special-report/2023/10/22/26-countries-where-women-play-a-huge-role-in-the-military/>
50. Міністерство Оборони України: «Кількість жінок в армії на початок січня 2024 року становила майже 70 тисяч – Наталія Калмикова» <https://www.mil.gov.ua/news/2024/05/01/kilkist-zhinok-v-armii/>
51. The Institute for National Security Studies: «Strategic Assessment» https://www.inss.org.il/strategic_assessment/opening-all-combat-positions-in-the-idf-to-women/
52. Research on Women in Policing: A Look at the Past, Present and Future https://www.researchgate.net/publication/230814746_Research_on_Women_in_Policing_A_Look_at_the_Past_Present_and_Future
53. Premier Body Armor: «Female Body Armor» <https://premierbodyarmor.com/collections/female-body-armor>
54. Police Federation: «The 3rd Generation Body Armour» <https://www.polfed.org/campaigns/body-armor-matters/the-3rd-generation-body-armor/>
55. The Telegraph : «Female police officers issued specially-designed body armour» <https://www.telegraph.co.uk/news/2023/04/15/female-police-officers-given-specially-designed-body-armor/>
56. 2572/A(E) XXVII. GP - EntschlieÙungsantrag https://www.parlament.gv.at/dokument/XXVII/A/2572/fname_1447887.pdf
57. Department of Justice: «Body Armor Performance Standards and Compliance Testing» <https://nij.ojp.gov/topics/equipment-and-technology/body-armor/performance-standards-and-compliance-testing>
58. National Institute of Corrections: «NIJ Selection and Application Guide» <https://nicic.gov/series/nij-selection-and-application-guide>
59. EnGarde: «NIJ Body Armor Standard provides the performance level for most ballistic-resistant vests» <https://www.engardebodyarmor.com/nij-body-armor-standard/>
60. U.S. Army: «The Army's drive to address equality in uniforms and personal equipment» https://www.army.mil/article/257157/the_armys_drive_to_address_equality_in_uniforms_and_personal_equipment

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВЛЕНО АНАЛІТИЧНИМ ЦЕНТРОМ STATEWATCH У СПІВПРАЦІ З ГРОМАДСЬКОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ «СМІЛИВА УКРАЇНА», ЩО РЕАЛІЗОВУЄ СОЦІАЛЬНУ ІНІЦІАТИВУ ARMWOMENNOW, В РАМКАХ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ВІД СПЕЦІАЛЬНОГО РАДНИКА З ПИТАНЬ ОБОРОНИ ПОСОЛЬСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В УКРАЇНІ, ЯКУ ІМПЛЕМЕНТУЄ EDGE FOUNDATION ТА STATEWATCH